

**ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНІ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ
ВІДОМОСТІ ЩОДО АНТИЧНОСТІ В ПІДРУЧНИКАХ ІЗ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 10 КЛАСУ**

У програмах із зарубіжної літератури для 10 – 11 класів зазначено, що однією з ключових компетентностей, які мають бути сформовані на уроках зарубіжної літератури, є «обізнаність та самовираження у сфері культури», як компоненти якої, зокрема, розглядаються уміння «сприймати твори літератури в контексті культури доби; аналізувати та інтерпретувати літературні твори зарубіжних авторів в аспекті національної культури та загальнолюдських цінностей» [1, с. 9; 2 с. 8 – 9], що потребує розгляду певних історико-культурологічних та історико-літературних відомостей.

Мета цієї статті – проаналізувати, як історико-культурна та історико-літературна інформація та завдання для роботи з нею представлені у присвяченій античності частині розділу «Золоті сторінки далеких епох» («Мандруючи сторінками далеких епох») підручників для 10 класу.

Програма пропонує огляд етапів і шедеврів античності («Давня Греція»), а потім звернення до «Одіссеї» Гомера (1 – 2 уривки за вибором учителя) з опрацюванням таких питань: «Міфологічні, пригодницькі й побутові елементи в «Одіссеї». Уславлення людського розуму, вірності, винахідливості й допитливості. Засудження насильства й несправедливості, самовпевненості й марнославства. Образ Одіссея» [1, с. 18; 2, с. 16]. При цьому на розділ «Золоті сторінки далеких епох» відведено для рівня стандарту 7, а для профільного – 14 годин, але ж у межах цього розділу вивчаються також «Божественна комедія» Данте та «Гамлет» В. Шекспіра (із розглядом питань про Відродження в цілому та його специфіку в Італії та Англії), тобто на античність можна виділити для

рівня стандарту не більше 2, для профільного – не більше 4 годин.

У підручниках для 10 класу Ю. Ковбасенка історико-культурна та історико-літературна інформація щодо античності, зокрема «Одіссеї» Гомера, подається доволі стисло, хоча є опора на міфи. Автор, вочевидь, орієнтується на те, що необхідні відомості учні отримали в основній школі. Але цих знань недостатньо, щоб зрозуміти, наприклад, особливості поведінки Пенелопи та женихів. Завдань відповідного характеру дуже мало.

Замало історико-культурної та історико-літературної інформації подано й у підручнику Н. Кадоб'янської та Л. Удовиченко. Щодо завдань, то учням, наприклад, пропонують назвати видатних представників античної літератури твори яких їм запам'яталися найбільше, й пояснити свої уподобання [5, с. 14]. Ми вважаємо таке завдання некоректним, адже знання античної літератури в учнів, як правило, обмежені шкільною програмою. Десятикласникам пропонується також пригадати фразеологізми міфологічного походження [5, с. 14], але ж важливо розуміти значення цих фразеологізмів, їх зв'язок із певною міфологічною ситуацією. Розповідь про Гомера містить моменти, що подаються як точна інформація («Слово «гомер» перекладається як «співець», а в давній Греції «гомерами» називали сліпих співців» [5, с. 15]), але насправді є гіпотетичними. Культурологічна інформація, пов'язана з «Одіссеєю», є загальновідомою, відомості про організацію суспільного та родинного життя, які мають допомогти учням повно та правильно сприйняти твір, відсутні.

У підручниках О. Ісаєвої, Ж. Клименко, А. Мельник та О. Бицько (профільний рівень), О. Ісаєвої, Ж. Клименко й А. Мельник (рівень стандарту) є багато історико-літературної інформації, яка стосується доби античності. Представлено варіанти періодизації давньогрецької та давньоримської літератур [3, с. 12; 4, с. 12]. Проте визначення специфіки останньої є настільки спрощеним, що римська література постає лише як

копія давньогрецької [3, с. 12 - 13; 4, с. 12]. Є й інші недоліки, зокрема у формулюванні завдань. Розповідь про гомерівські поеми та «Енеїду» Вергілія, а для профільного рівня ще й про «Метаморфози» Овідія, теж містить некоректні висловлювання, зокрема щодо наслідування «Енеїдою» гомерівських поем [3, с. 14; 4, с. 14]: слід говорити про діалог авторів, адже твір Вергілія є епосом нового типу. Подано певні відомості про лірику та драматичні твори. Учні вивчали це у 8 класі, тому ми вважаємо, що набагато продуктивнішим було б виконання завдань на актуалізацію опорних знань. Характеристика Одиссея, на наш погляд, в окремих моментах є спірною. Перш за все це стосується «надзвичайної жорстокості» героя [3, с. 28; 4, с. 25], вчинки якого слід розглядати з урахуванням відповідних норм суспільної поведінки, інформація про які не дається.

Підручники для профільного рівня О. Ніколенко, О. Орлової та Н. Любарець і для рівня стандарту О. Ніколенко, О. Орлової та Л. Ковальнової пропонують стислу характеристику античної культури та літератури, поєднану з актуалізацією опорних знань учнів. Але деякі завдання ми вважаємо некоректно сформульованими або необґрунтованими. До останніх, на нашу думку, належить завдання для профільного рівня порівняти специфіку давньогрецької та давньоримської літератур [11, с. 10]: матеріалів для цього в підручнику немає, тож учні змушені будуть шукати й самостійно опрацьовувати доволі складне питання. Розповідаючи про Гомера, автори підручника для рівня стандарту торкаються «гомерівського питання» та питання про аедів і рапсодів і називають Гомера рапсодом [10, с. 11], хоча не існує єдиної думки щодо того, аедом чи рапсодом його слід вважати. У підручнику для профільного рівня ці питання не висвітлюються, але учням, зокрема, пропонується за допомогою інтернету з'ясувати сутність «гомерівського питання» й висловити власну позицію [11, с. 11], хоча десятикласники не мають знань, які дозволяють у цьому разі мати власну думку. При характеристиці

«Одіссеї» інформація про специфіку відображених у поемі суспільних та родинних відносин не подається.

У підручниках Н. Міляновської та Е. Міляновського подано великий обсяг історико-культурних відомостей, що стосуються античності. Показано зв'язок літератури з життям суспільства. Завдання переважно спрямовані на актуалізацію опорних знань учнів та узагальнення знань про античну літературу. Але зайвим є завдання згадати події трагедії «Прометей закутий», вивченої 8 класі, та довести, що Есхіл використав міфологічний сюжет [8, с. 13; 9, с. 9], адже останнє є очевидним (до речі, за програмою 2023 року авторського колективу О. Ніколенко цей твір не вивчається). У розповіді про Гомера забагато уваги приділено питанню про аєдів і рапсодів. Корисними є покликання на навчальні фільми «Давня Греція» та «Гомерівський епос» [8, с. 14, 17; 9, с. 10, 13]. Характеризуючи «Одіссею», автори ретельно аналізують відображені у творі суспільно-політичні та сімейні відносини, без розуміння особливостей яких зрозуміти твір правильно й повно просто неможливо. Багато уваги приділено розгляду причин залицання женихів до Пенелопи, становища її та Телемаха за тривалої відсутності на Ітаці Одиссея й достовірних відомостей про нього тощо. Цікавою є інформація про вивчення географії мандрів «Одіссея». Десятикласникам, зокрема, пропонується дослідити розроблену Пітером Страком карту подорожі Одиссея «*Odysseus' ten-year journey home*». Відповідне покликання та QR-код подаються [8, с. 44 – 45; 9, с. 28 – 29].

Отже, в переважній більшості підручників є багато історико-літературної інформації та завдань (хоча й не завжди коректно сформульованих) для роботи з нею, причому іноді цей обсяг завеликий, але мало дійсно необхідних історико-культурних відомостей, що змушує вчителів витрачати час на підготовку відповідного коментаря.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зарубіжна література. 10 – 11 класи. Профільний рівень: Навчальна

програма для закладів загальної середньої освіти (2022). URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58873/>.

2. Зарубіжна література. 10 – 11 класи. Рівень стандарту: Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (2022). URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58872/>.

3. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2023. 288 с.

4. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2023. 240 с.

5. Кадоб'янська Н. М., Удовиченко Л. М. Зарубіжна література. Рівень стандарту : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. Харків : ТОВ «СИЦІЯ», 2023. 225 с.

6. Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література (профільний рівень) : Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2023. 243 с.

7. Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література (рівень стандарту) : Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2023. 208 с.

8. Міляновська Н. Р., Міляновський Е. С. Зарубіжна література. Профільний рівень: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2023. 332 с.

9. Міляновська Н. Р., Міляновський Е. С. Зарубіжна література. Рівень стандарту : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2023. 249 с.

10. Ніколенко О. М., Орлова О. В., Ковальова Л. Л. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. серед. освіти. Київ : Грамота, 2023. 224 с.

11. Ніколенко О. М., Орлова О. В., Любарець Н. О. Зарубіжна література (2022 р., профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ : Грамота, 2023. 208 с.